

Weverij De Ploeg verbouwd voor tentoonstellingsmaker

Rietvelds open

Aan de rand van Bergeijk staat een karakteristiek rijksmonument van Gerrit Rietveld, weverij De Ploeg. Sinds begin dit jaar wordt er expositiemateriaal in geproduceerd. Met respect voor haar open hallen is de fabriek daaraan aangepast.

KEES SOMER

De timing had niet beter gekund. Op de eerste dag van het jaar waarin Nederland groots de geboorte van De Stijl viert, begon in Bergeijk het nieuwe leven van weverij De Ploeg. De schepper van dit fabrieksgedouw is namelijk architect Gerrit Rietveld, een van de bekendste leden van avant-garde-kunstmovement De Stijl. Behalve De Ploeg zijn in Bergeijk twee huizen, een openbare klok en eenabri van de hand van Rietveld. Reden genoeg voor het Brabantse dorp om in dit jubileumjaar een heuse 'Rietveld-safari' te organiseren, waarbij je ook de fabriek kunt bezoeken. Dit laatste mag een klein wonder heten, want tien jaar leegstand had het gebouw geen goed gedaan. Dankzij de ambitie van de nieuwe eigenaar en de medewerking van onder meer de Rijksdienst

voor het Cultureel Erfgoed kon De Ploeg echter in anderhalf jaar tijd verbouwd worden. Zoals vaker bij industriële gebouwen vonden er na de opening in 1958 veel kleine en grotere aanpassingen plaats. Maar deze hebben de bijzondere cultuurhistorische waarde van het complex niet wezenlijk aangetast, zodat De Ploeg in 2010 een rijksmonument kon worden. Het gebouw was toen al drie jaar buiten gebruik. Na enkele gestrande pogingen om een nieuwe eigenaar te vinden kwam de fabriek in 2015 in de geestdriftige handen van Bruns. Dit bedrijf produceert innovatieve tentoonstellingen voor musea en bezoekerscentra in binnen- en buitenland. Deze ontwikkeling begroetten de gemeente, de provincie en andere betrokkenen met instemming, want het complex zou zo een

Ook na de verbouwing is de fabriek van De Ploeg ruimtelijk gebleven

passende nieuwe invulling krijgen. Omdat Bruns er al eind 2016 zijn intrek in wilde nemen, stond het proces van restauratie en verbouwing onder grote tijdsdruk. Dit zorgde voor een uitzonderlijk intensieve samenwerking van begin tot eind.

Uitgesproken ideeën

De Ploeg is een internationaal vermaard icoon van naoorlogse fabrieksbouw. De directie van de weverij had uitgesproken ideeën over haar nieuwe huisvesting gehad. Uiteraard moest het gebouw technisch in orde en functioneel zijn, maar minstens even belangrijk waren vorm, ruimte, kleur en omgeving. 'Bij "De Ploeg" wordt gedroomd van een schone eigentijdse architectuur van de fabriek, waarin de mens die er werkt de beste verblijfscondities worden verschaft die bij dit werk mogelijk zijn', zo lezen we in een notitie uit 1953. 'Daar de werkplaats de plaats is waar de mens het grootste deel van zijn leven doorbrengt, is deze zorg vanzelfsprekend.' Om dit te realiseren trok het bedrijf Rietveld aan. Wetende dat deze vooral veel huizen, maar nog geen fabrieken had ontworpen en bovendien niet bekend stond om zijn constructieve degelijkheid, vroeg de directie de ervaren ingenieur Gerrit Beltman hem daarbij te assisteren. Het team werd gecompleteerd met tuinen- en landschapsarchitect Mien Ruys, een geestverwant en goede bekende van de kring moderne architecten waartoe Rietveld behoorde. Zij kreeg opdracht het tien hectare metende terrein aan de Riethovensedijk te veranderen in een aantrekkelijk park voor zowel Ploeg-medewerkers als Bergeijkennaren.

Deze samenwerking resulteerde in een uniek ensemble, waarbinnen park en bebouwing een onlosmakelijke eenheid vormen. De fabriek is op instigatie van Ruys gesitueerd aan de achterkant van het terrein. Dit loopt in hoogte enigszins op, waardoor de samenhang tussen fabriek en park wordt versterkt. Het park is ook een rijksmonument en bestaat uit twee delen. Rondom de fabriek ontwierp Ruys een strak geometrisch gedeelte, dat door zijn compositie en lijnvoering verwant is aan het idioom van De Stijl. Aan de voorzijde van het terrein creëerde zij, naar de wens van de opdrachtgever en gebruikmakend van de bestaande begroeiing, een landschappelijker entrepark met naturalistische, losse vormen.

Gebogen zaagtanddaken

Het fabrieksgebouw heeft zijn ingang aan het park, is langgerekt en bestaat uit acht aaneengeschaalde

hallen met gebogen zaagtanddaken. De constructie met betonnen zaagtanddaken maakte het mogelijk om ruimtes te overspannen met zo min mogelijk steunpunten, waardoor de hallen een grote openheid verkregen. Rietveld plaatste waar nodig transparante tussenwanden. Architect Rob Meurders van bureau diederendirix tekende voor het ontwerp van de verbouwing. Met veel gevoel en respect voor Rietvelds schepping paste hij het gebouw aan voor de bedrijfsvoering van Bruns en restaureerde hij het waar nodig. Als basis hiervoor dienden bouwhistorisch onderzoek van stichting Het Oversticht en het Bureau voor Bouwhistorie en Architectuur, en kleurhistorisch onderzoek van Lisette Kappers, waaraan de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed meewerkte.

Als basis hiervoor dienden bouwhistorisch en kleurhistorisch onderzoek

De strakke planning maakte dat de gemeente de vereiste omgevingsvergunning snel verleende, ook al was het ontwerp op veel onderdelen nog niet uitgewerkt. Daarom vond er ook daarna geregeld afstemmingsoverleg plaats tussen Bruns, Meurders, de gemeente, de Commissie Ruimtelijke Kwaliteit en de Rijksdienst. Dit bijzondere proces, dat werd begeleid door projectmanagementbureau Franken, verliep in grote eensgezindheid. Het enthousiasme van Bruns, de coöperatieve inzet van de andere partijen en het gedeelde streven naar kwaliteit maakten de verbouwing voor alle betrokkenen bijzonder en inspirerend.

Heldere ruimtelijkheid

Wie binnenkort een expeditie naar De Ploeg onderneemt, zal getroffen worden door de heldere ruimtelijkheid en transparantie die Beltman en Rietveld in hun fabrieksgebouw wisten te creëren. Na de verbouwing zijn twee grote werkvloeren voor productie en voor assemblage verbonden door een brede gang, met daaraan een personeelskantine en een kantoorgedeelte. Dit laatste kreeg als fraaie eigentijdse toevoeging een houten tussenwand, naar ontwerp van kunstenaar Aart van Asseldonk. Nu het gebouw is gerestaureerd en weer volop functioneert, zal ook het park worden gerenoveerd. Het ontwerp hiervoor is gemaakt door Anet Scholma van het nog steeds bestaande Buro Mien Ruys, op basis van tuinhistorisch onderzoek van dit bureau en van Stichting In Arcadië. De komende jaren worden de werkzaamheden gefaseerd ter hand genomen, waarna ook dit unieke groene ensemble als herboren aan zijn tweede leven kan beginnen. ✕

Kees Somer is adviseur architectuurhistorie bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, k.somer@cultureelerfgoed.nl.

hallen

Acht aaneengeschaalde hallen met gebogen zaagtanddaken